

בדין הנאה ממלאכת נכרי, קכב

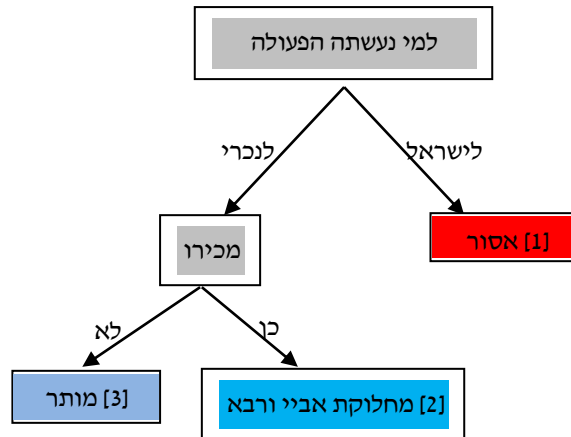
- א. משנה. נכרי שחדליק את הנר – משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל – אסור. מילא מים להשקות בהמתו – משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל – אסור. עשה נכרי כבש לירד בו – יורד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל – אסור. מעשה ברבן גמליאל זקנים שהיו באין בספינה, ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו רבן גמליאל זקנים. ...
- ב. תנו רבנן: נכרי שליקט עשבים – מאכיל אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל – אסור. מילא מים להשקות בהמתו – משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל – אסור. במה דברים אמורים – שאין מכירו, אבל מכירו – אסור. ...
- ג. אמר מר במה דברים אמורים – שאין מכירו, אבל מכירו – אסור. הא רבן גמליאל מכירו הזה! –
- ד. אמר אביי: שלא בפניו הזה.
- ה. רבא אמר: אפילו תימא בפניו, נר לאחד נר למאה.
- ו. מיתבי, אמר להן רבן גמליאל: הואיל ושלל בפנינו עשאו – נרד בו! – אימא: הואיל ועשאו נרד בו.
- ז. תא שמע: עיר שיששראל ונכרים דרין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת, אם רוב נכרים – מותר לרחוץ בה מיד, אם רוב ישראל – ימתין בכדי שיחמו חמין! – התם, כי מחממי – אדעתא דרובא מחממי.
- ח. תא שמע: נר חדלוק במסיבה, אם רוב נכרים – מותר להשתמש לאורה, אם רוב ישראל – אסור. מחצה על מחצה – אסור. – התם גמי, כי מדלקי – אדעתא דרובא מדלקי.
- ט. שמואל איקלע לבי אבין תורן, אתא ההוא נכרי אדליק שרגא. אהדרינהו שמואל לאפיה. כיון דחזא דאייתי שטר וקא קרי, אמר: אדעתא דנפשיה הוא דאדליק. אהדרינהו איחו לאפיה גבי שרגא.

בסעיף ג עלתה סתירה בין רבן גמליאל משנתנו, שהתיר אפילו במכירו, לבין הברייתא שאברה במכירו. נחלקו אביי [ד] ורבא [ה] ביישוב הסתירה. אביי חילק בין בפניו לשלא בפניו, ורבא חילק בין נר וכבש לבין עשבים. נחלקו ראשונים בשיטת רבא, האם לרבא יש חילוק גם בין בפניו לשלא בפניו או שהמשתנה היחדי הרלבנטי הוא כבש או עשבים.

אמנם כל המחלוקת בין אביי לרבא היא רק כשהנכרי עשה את הפעולה לעצמו, אך אם הפעולה נעשתה במפורש בשביל הישראל לכו"ע שאסור. ולאידך גיסא: כל המחלוקת היא דווקא כשמכירו, אך כשלא מכירו לכו"ע מותר.

נגדיר א"כ את המשתנים :

- למי נעשתה הפעולה [לעצמו / לישראל]
- היחס ביניהם [מכירו / אינו מכירו]
- המקום [בפניו / לא בפניו]
- הפעולה [עשבים / כבש]
- מחלוקת האמוראים [אביי / רבא]

ניתן לראות שבענף הימני (דין [1]) לכו"ע אסור. בענף השמאלי (דין [3]) לכו"ע מותר. המחלוקת היא רק בענף האמצעי, דהיינו רק אם הנכרי עשה עבור עצמו מחד, אך הוא מכיר את היהודי מאידך. נפרט את המחלוקת:

מחלוקת אביי ורבא במכירו

רבא [ר"ן]			רבא [רש"י]			אביי		
ל"ב	בפניו		ל"ב	בפניו		לא בפניו	בפניו	
	אסור	עשבים	אסור	אסור	עשבים		אסור	עשבים
		כבש			כבש		אסור	כבש

מהלך הסוגיא

בסעיף ו עולה קושיא על רבא מברייתא בה מפורש שר"ג התיר מפני הטעם של שלא בפניו, אך רבא מסביר את הברייתא (כך עולה מרש"י, שאין כאן הגהה אלא פרשנות), שכך היה מעשה, אך אין כאן נתינת טעם הלכתי.

בסעיפים ז-ח הגמרא מקשה משתי ברייתות האוסרות בעיר שיש בה רוב ישראל, ונכרי חימם מרחץ או הדליק נר (הדומים לכבש, רש"י) ואפילו שלא בפניו. הרי לפנינו שבמשבצת השמאלית תחתונה, שבין לאביי ובין לרבא צריך להיות מותר, הברייתא אוסרת. הגמרא מיישבת שהמקרים שבברייתות אלו מוגדרים כנכרי שעשה לישראל, דהיינו כענף הימני בתרשים, שבו לכו"ע אסור.

בסעיף ט מסופר על שמואל שבתחילה לא רצה להשתמש בנר שהדליק הנכרי, אך חזר והשתמש בו לאחר שהשתמש בו הנכרי בעצמו. מקרה זה של שמואל דומה לכאורה למשבצת השמאלית עליונה בטבלאות המחלוקת: מדובר בנר, ובנכרי שהדליק בפניו של שמואל. על משבצת זו נחלקו הרי אביי ורבא, אביי אסר ורבא התיר. לאביי נצטרך לישב את סוף המעשה, ששמואל התיר, ולרבא נצטרך לישב את תחילת המעשה, ששמואל אסר.

אביי יסביר שלבסוף שמואל התיר כי מדובר בנכרי שלא הכירו (ענף שמאלי, דין [3]). אמנם מתחילה הוא אסר כיוון שסבר שהנכרי הדליק בשבילו (ענף ימני, דין [1]), ורק לאחר שקרא הנכרי שטר הבין שמואל שהנכרי הדליק עבור עצמו. קצרו של דבר מעשה זה לא עוסק בענף האמצעי, ולא שייך למחלוקת אביי ורבא.

רבא יכול להניח ששמואל הכיר את הנכרי, ויסביר את תחילת המעשה כאביי, דהיינו ששמואל סבר שהנכרי הדליק עבור שמואל [1], ולכן אסר. לאחר שהבין שהנכרי הדליק עבור עצמו הרי שמקרה זה שייך לדין [2], וכשיטת רבא, שבשמאלית עליונה מותר.